

ՕՐԻՈՐԴ ՄԱՐԻԱՍԸ

Ընկերուհիները զրուցելով կեսգիշերին վերադառնում էին տուն: Նրանք հենց նոր դուրս եկան պարահանդեսից և այժմ, լուռ փողոցով անցնելով, խոսում էին այդ մասին:

— Ինչ ուզում ես, ասա, — ասում էր Շուշանը, որ նիհար, բարձրահասակ մի օրիորդ էր՝ թուլունի քթով և մանկաբարձուհու տեսքով, — ես շատ հավանեցի այն պարոնի պարը, որ ոտքերը խփում էր իրար և ձեռքերը մեջքին դնելով այսպես էր անում...

Այս ասելով՝ օրիորդ Շուշանը ձեռքերը կանթեց մեջքին և իրանը շարժեց:

— Է՛հ, թո՛ղ, ի սեր աստծո, — նկատեց ընկերուհին՝ օրիորդ Մարիամը, որ ավելի կարճ և ավելի տարիքով էր Շուշանից, — դու պարի մասին սկի՞զադափար չունես:

— Թող այդպես լինի. բայց իմացիր, որ նա շատ լավ էր պարում, — շարունակեց Շուշանը և, օձից խայթված կամ դրամաքսակը կորցրած մարդու պես, հանկարծ ցնցվեց ու թողեց ընկերուհու թևը:

— Ի՞նչ պատահեց, — հարցրեց Մարիամը, նրան նայելով:

— Քիչ մնաց մոռանալի, — խոսեց Շուշանը, նորից ընկերուհու թևը բռնելով:

— Ի՞նչը:

— Լսիր՝ ասեմ: Էն բարձրահասակ պարոնին տեսա՞ր, որ մեր ետևը կանգնած էր...

— Որի՞ն:

— Էն որ իժի մորուք ունեք:

— Հա՛. Ի՞նչ կա որ... Նա առաջ մեր բակումն էր ապրում: Ճանաչում եմ...

— Հենց էդ պարոնը վաղը կամ մյուս օրը քեզ առաջարկություն է անելու,— ասաց Շուշանը լուրջ դեմքով:

— Է՛հ, թող, ի սեր ասածո,— նեղացավ Մարիամը,— հանաքների ժամանակ չէ:

— Հավատացնում եմ, Մարիամ, ես իմ ականջով լսեցի, թե ինչպես նա՝ իրեն մոտ կանգնած կնոջ հետ խոսում էր քո մասին. մի քանի անգամ նույնիսկ մատով ցույց տվին քեզ:

— Թո՛ղ կատակներդ:

— Անկեղծ եմ ասում, Մարիամ. նրանք քո մասին էին խոսում. և մինչև անգամ նկատեցի, որ այն պարոնը կարծես սիրահարված լինեք քեզ վրա, այնպե՛ս էր նայում...

— Վերջապես, թո՛ղ հիմարություններդ,— հուզվեց Մարիամը և, ձեռքը խլելով ընկերուհուց, նեղացած առաջ քայլեց:

— Լսիր, Մարիամ,— ասաց Շուշանը հասնելով և բռնելով ընկերուհու թևը.— ուրեմն շե՛ս հավատում, որ ճիշտ եմ ասում: Մորս գերեզմանը վկա, սուտ չեմ ասում... Հիմա հավատո՞ւմ ես:

Սրիորդ Մարիամն այլևս չէր կարող շհավատալ, որովհետև տես գիտեր, որ ընկերուհին սուտ տեղը չի երդվի մոր գերեզմանով:— Ուրեմն մի բան կա, մտածեց նա և, հետաքրքրությունը թաքցնելով, ասաց.

— Չեմ հավատում:

— Ազնիվ խոսք, Ես իմ ականջով լսեցի:

— Ի՞նչ:

— Այն, որ էն պարոնի մոտ կանգնած կինն ասաց. «Գնա՛ու առաջարկիր, ամոթ բան չի»: Մի քիչ հետո էլ, քեզ նայելով՝ շարունակեց. «Կա՛վ, բարի օրիորդ է երևում: Վաղը կամ մյուս օրը գնա՛»: Իսկ էն պարոնն ասում էր. «Թեև օրիորդդ ինձ ծանոթ է, բայց վախենում եմ մերժի»: «Ձի մերժի,—

սաց կինը.— թեկուզ մերժի էլ, հո քեզ չի ուտի»։ Էսքանը լըսեցի։ Իսկ էսքանը քիչ բան է՛...

— Հետո էլ ի՞նչ ասին,— հետաքրքրվեց Մարիամը։

— Հետո էլի խոսեցին, որ լավ չսեցի. բայց լավ նկատում էի, թե ինչպես նայում էին քեզ և, կարծես, ուզում էին մոտենալ բան ասելու, մարդիկ խանգարեցին...

Օրիորդ Մարիամը, որ սկզբում չէր ուզում լսել ընկերուհուն, այժմ, նրա երզումից հետո, նրա յուրաքանչյուր խոսքին առանձին նշանակություն էր տալիս և ամեն մի խոսքի մեջ աշխատում էր խոր իմաստ գտնել։ Եվ նա, որ արդեն երեսունմեկ տարեկան էր և դադարել էր ամուսնության մասին մտածելուց, մանավանդ որ արդեն համոզված էր, թե ինքն այլևս ոչ թարմություն ունի, ո՛չ գեղեցկություն, ընկերուհու հայտնությունից հետո զգաց, թե ինչ-որ մի հաճելի բան շարժվեց կրծքի տակ. կարծես մի ջերմ ձեռք շոշափեց նրա սիրտը, և նա մտածեց ամուսնության մասին.— գուցե դեռ ամեն ինչ կորած չէ...

Ընկերուհուց բաժանվելով՝ շտապեց տուն. իսկ երբ մտավ իր սենյակը, նա առանց լամպը վառելու, խավարի մեջ նստեց անկողնի վրա և տարվեց մտածումներով։

Հարևան բնակարաններից ձայն չէր լսվում։ Բոլորը քնած էին. կողքի սենյակում հանգստանում էր նրա կարի մեքենան և մեծ ու երկար սեղանը, որի վրա աշխատում էին նրա աշակերտուհիները։

Անկողնի վրա նստած՝ օրիորդ Մարիամը հիշեց այն հաշվապահ պարոնին, երբ նա իրենց բակումն էր ապրում. հիշեց նրա դիմագծերը, շարժումները, աշխատեց մտաբերել նրա այն հարգալից ժպիտները, երբ ամեն անգամ հանդիպելիս երևում էր նրա թուխ դեմքին։ Հիշեց և այն դեպքը, երբ մի անգամ նա բակի դուռը բաց արավ իր առջև։ Հիշեց և այն, երբ իր ձեռնոցն ընկել էր և նա, իր ետևից գալու ժամանակ նկատելով՝ վերցրել էր և տվել իրեն...

Հիշելով այս ամենը, Մարիամը մտածեց.

«Ուրեմն նա վաղուց է սիրում ինձ»։

Ու, գլուխն առնելով ասիերի մեջ, մատները խրեց մազերը և նորից տարվեց հիշողություններով։

Այս անգամ մտաբերեց իր մանկութունը, երբ սովորում էր ծխական դպրոցում, երիտասարդութունը, երբ աշակերտուհի էր դերձակուհու մոտ. մտաբերեց իր լվացարար մորը, այն շոր, կնճդոտ դեմքով պառավին, որ ամեն ինչից դժգոհ էր և միշտ անհիծում ու ծեծում էր իրեն:

Մտաբերեց Մարիամն այս ամենը և նրա կրծքի տակ, այժմ ավելի մեծ շափով, շարժվեց ամեն ինչ, ինչպես սառույցը գարնանը, և նա արտասովեց, ու արտասովելով դարձյալ հիշեց հաշվապահին:

Եվ բավական ժամանակ այսպես լուռ, խավարի մեջ նրստելուց հետո, նա վերջապես դանդաղորեն հանվելով մտավ անկողին և երկար ժամանակ չկարողացավ քնել: Կրկին անգամ լաց եղավ բարձր գրկած ու կրկին անգամ հիշեց հաշվապահին:

Ահա թե ինչո՞ւ իրեն հանդիպելիս միշտ ժպտում էր նա, — մտածում էր օրիորդ Մարիամը:— Ուրեմն նրա մտքում բան կար. հապա ինչո՞ւ այդ բանը շուտ չէր հայտնում: Երբ հաշվապահն ապրում էր իրենց բակում, միշտ մի տեսակ էր նայում իրեն. և նա այժմ է հասկանում, թե ինչո՞ւ էր այդպես նայում...

Մյուս օրը Մարիամը զարթնեց մի այնպիսի տրամադրությամբ, որ երբեք չէր ունեցել, և փոխանակ ամենօրյա աշխատանքի շորերը հագնելու, հագավ տոնական երկնագույն զգեստները, մազերը հարդարեց հայելու առաջ և երկար ժամանակ դեմքը դիտելով, գտավ, որ ինքն այնքան էլ տգեղ չէ, ինչպես կարծում էր մինչ այժմ, ինչպես, գուցե, կարծում էին և ուրիշները...

Եվ, մազերն ուղղելուց հետո, ուրախ դեմքով դուրս եկավ պատշգամ: Այրի տանտիրուհին նկատելով կենվորուհու ուրախ տրամադրութունն ու զարդարանքը, հարցրեց.

— Տե՞ղ ես գնում, օրիորդ:

— Ո՛չ, — պատասխանեց Մարիամը ժպտալով:

— Հապա ինչո՞ւ ես էդպես հագնվել: Կարծեցի հարսանիք ես գնում:

— Հետո կասեմ, — ասաց օրիորդը խորհրդավոր և, մըտ-

նելով աշակերտուհիների մոտ, սիրալիր ժպտաց ամենքին, շոյեց մի քանիսի գլուխը, ապա նստելով նրանց քով՝ սեղանի մոտ, սկսեց կատակներ ու հանաքներ անել հետները:

Այդ անելով, միաժամանակ բոլոր առ բոլոր սպասում էր, որ ահա հաշվապահը կգա: Նա չի կասկածում, համոզված է, որ կգա... Բայց ժամեր անցան, և հաշվապահը չերևաց: Իսկ ճաշին, երբ աշակերտուհիները ցրվեցին իրենց տները, երբ օրիորդ Մարիամն սկսել էր կասկածել, հանկարծ երևաց հաշվապահը՝ փայտը ձեռքին, բեղերը սրած: Նա հազնված էր մաքուր ու կոկ, ինչպես նորափեսա:

Օրիորդ Մարիամը, որ այդ ժամանակ պատշգամումն էր, հաշվապահին տեսնելով՝ իսկույն ներս մտավ, սրտի թրթուրով կանգնեց հայելու առաջ և զողացող ձեռներով սկսեց շոյերն ու մազերը կարգի բերել: Նա ներս մտավ, որ ցույց տա, թե զբաղված էր և չէր սպասում հաշվապահին:

Չանցավ մի րոպե՝ այրի տանտիրուհին հայտնեց այցելուի մասին:

Օրիորդը հաշվապահին ընդունեց իր համեստ ընդունարանում և, սաստիկ հուզումից կարմրելով, առաջարկեց նստել: — Խնդրեմ,— ասաց նա սենյակի մի հատիկ բազկաթուղը ցույց տալով:

Հաշվապահը նստեց: Իսկ օրիորդը տեղավորվեց գահավորակի վրա: Նրա սիրտը փոքրիկ մուրճի պես խփում էր կրթքին, որի զարկից նրա երակները զողում էին ցնցվելով:

— Է՛հ, ինչպե՞ս եք, օրիորդ,— սկսեց հաշվապահը առ վայրկյան լուսթյունից հետո, երկու ձեռքով մազերն ուղղելով: — Գիտեք, երբ մտա այս բակը, իսկույն հիշեցի այստեղ անցրած կյանքս և բոլոր կենվորներին: Հիշո՞ւմ եք, օրիորդ, երբ ապրում էի գիմաջի սենյակում...

— Այո՛, ինչպես չէ,— ասաց օրիորդ Մարիամը կարմրելով և զգալով, որ ահա սկսվում է անսպասելին:

— Բացի ձեզանից, օրիորդ,— շարունակեց հաշվապահը,— առաջվա կենվորներից այստեղ կա՞ն, թե՞ տեղափոխվել են:

— Մի քանիսն այստեղ են...

— Արդո՞ք այստեղ է այն ոռւար, որ ամեն օր ծեծում էր
Վնոջը և գիշերները երգ ասելով լաց լինում։

— Ո՛չ, նա մեռավ։

— Խեղ՞ճ։ Իսկ այստե՞ղ է այն հայը, որ միշտ Ավետարա-
նից և Քրիստոսից էր խոսում։ «Ավետարանում գրված չի,—
ասում էր.— Հիսուսը չի ասել»...

— Ո՛չ, նա այստեղ չէ,— պատասխանեց օրիորդը։— Բայց
ինձացա՞ք, որ մեր տանտերը ինքնասպանութուն գործեց։

— Ո՛չ, ինչի՞ համար,— հետաքրքրվեց հաշվապահը։

Օրիորդը վարանեց իսկույն պատասխանել։

— Չգիտեմ. ասում են կնոջ պատճառով։

— Աս՛,— արտասանեց հաշվապահը մտածկոտ և լռեց,
ասես ինչ-որ մի բան հիշելու համար։ Նրա լռութունից օգտը-
վելով՝ օրիորդ Մարիամը, «ներողութուն» ասելով, դուրս
գնաց թեյ պատվիրելու, և կրկին ներս գալով նստեց առաջ-
վա տեղը։ Նրա սիրտն այժմ ավելի ուժեղ էր բարախում,
վարժես նոր լարված մի խանդարված ժամացույց կար կրծքի
տակ, որ գործում էր արագ-արագ ու անհամաչափ։

— Է՛հ, ուրիշ ի՞նչ եք անում, օրիորդ,— շարունակեց հաշ-
վապահը ծիծաղկոտ աչքերով նայելով նրան։

— Ոչի՛նչ,— ասաց օրիորդը ժպտերես, բայց փոքր-ինչ
ամաչելով։

— Իսկ ես անա թե ինչ եմ մտածել, օրիորդ... Կարո՞ղ եք
երևակայել ինչ։

— Ոչ...— հագիվ արտասանեց օրիորդն ամոթխած, բայց
լավ զգաց, թե բանն ինչումն է։

— Ես, գիտեք, օրիորդ,— սկսեց հաշվապահը։— Դեհ,
ասենք այդ ամենի հետ էլ պատահում է. մեր օրերում նույն-
իսկ ծերերն էլ ետ չեն մնում այդ բանից, այնպես որ դա
ամոթ բան չպետք է համարվի և... կարիք չկա մութ խոսքերի
դիմելու...

Այս խոսքերի վրա հաշվապահը մատները շարժեց մտա-
ցրիվ, իսկ օրիորդ Մարիամը ամոթխածութունից գլուխն
իջեցրեց. նա շնչասպառ սպասում էր հաշվապահի խոսքերին։

Բայց հենց այդ ժամանակ փոքրիկ աղախինը մատուցա-
րանով երկու բաժակ թեյ բերեց պաքսիմաթով ափսեի հետ

և իսկույն դուրս գնաց: Նրանք սկսեցին թեյել: Մի քանի րոպե լռելուց հետո, նախկին կենվորներին հիշելով, վերջացրին թեյը, որից հետո հաշվապահը շարունակեց առաջվան եղանակով:

— Գիտեք, օրիորդ, ինչի՞ եմ եկել ձեզ մոտ... Չգիտեմ, ձեզ հայտնի՞ է, թե ոչ, բայց կարծում եմ, հայտնի պիտի լինի, որ ես շունեմ ո՛չ հայր, ո՛չ մայր, ո՛չ մտերիմ ծանոթ բարեկամ, որոնց դիմելի իմ խնդիրքով, իմ սրտի ուզածն ասելու...

Օրիորդ Մարիամը աչքի տակով նայեց հաշվապահին և նրա սիրտը լցվեց տաղնապով ու հուզումով:

— Եվ որովհետև ոչ ոք շունեմ, օրիորդ, — շարունակեց հաշվապահը, — ես ինքս եմ... Այսինքն, դա ի՜հարկե, ամոթ բան չէ. բայց և այնպես...

Հաշվապահը նորից շարժեց մատները, կարծես չվստահելով միտքը հայտնել: Իսկ օրիորդ Մարիամը կարմրեց պուտի պես: Մի հաճելի քաղցր արբեցում պաշարել էր նրան, և նա, շունչը պահած, սպասում էր հաշվապահի վերջին խոսքին:

— Դուք ինքներդ գիտեք, օրիորդ, որ ամուսնությունը շատ վաղուց ընդունված մի բան է. առե՛ք կան մարդիկ, որ սկի չեն ամուսնանում, բայց նրանք ինչի՞ են նման. ամեն մեկը մի շոր փայտի: Ուրիշ բան է, ի՜հարկե, ամուսնացող մարդր: Ընտանիքը մի առանձին քաղցրություն ունի: Եթե մենակ ապրվեր, աստված Եվային չէր ստեղծի... Ինչպես տեսնում եք, օրիորդ, աստված ինքն է սահմանել ամուսնությունը, այնպես որ այդ բանը՝ ամոթ չի համարվում:

Օրիորդ Մարիամը չէր վստահանում որևէ խոսք ասել. նրան հաճելի էր լսել այդ ամենը, և լսելով՝ մի տեսակ սփոփանք էր զգում:

— Ամուսնությունը, օրիորդ, որ կա, մի սուրբ բան է, — շարունակեց հաշվապահը նայելով օրիորդի կարմրած դեմքին. — Ամուսնությունը եթե չի՛նի՞ մարդիկ էլ չեն լինի. Ես շատ եմ մտածել, որ եթե մարդիկ չամուսնանային, աշխարհը ինչի՞ նման կլիներ. երեխեք որտեղի՞ց կլինեին... Այնպես որ, օրիորդ, շատ մտածելուց հետո, որոշել եմ ամուսնանալ...

Օրիորդ Մարիամի սրտի զարկերն ավելացան և նրա ողջ

մարմնով մի հաճելի սարսուռ անցավ: Նա, ամոթից կարմրելով, աչքերը հռոնց հատակին և սպասեց հաշվապահի առաջարկութեան խոսքին:

Հաշվապահը լռեց մի փոքր. ըստ երևույթին տատանվում էր՝ ինչպես արտահայտի միտքը կամ ինչպես սկսի:

— Եվ այժմ, օրիորդ,— ասաց նա վերջապես,— եկել եմ ձեզ մոտ, եկել եմ վստահութեամբ և հույս ունեմ, որ...

Այս անգամ օրիորդ Մարիամը գլուխն ավելի իջեցրեց, նստած տեղը կուչ եկավ և, սրտի բաբախումը զսպելու համար, ձեռը դրեց կրծքին:

— ... Հույս ունեմ, որ խնդիրս չեք մերժի: Ես, օրիորդ, եկել եմ խնդրելու, որ դուք... բարի լինեք իմ կողմից... առաջարկություն անել ձեր ընկերուհի Հայկանուջ Իգիթյանին և նրա ծնողներին...

Օրիորդ Մարիամին թվաց, թե երկրաշարժ եղավ, որի հետևանքով սենյակը իր կարասիներով սկսեց շարժվել և հասնել այսպես մթնեց:

— Այս ասում եմ ձեզ, օրիորդ, նրա համար,— առաջ տարավ իր խոսքը հաշվապահը,— որովհետև դուք մոտ ծանոթ եք թե՛ օրիորդ Հայկանուջին և թե՛ նրա ծնողներին... Ես, օրիորդ...

Հաշվապահը դարձյալ ինչ-որ ուզում էր ասել, բայց, նսցելով օրիորդին և նկատելով նրա այլալուծը, լռեց խսկույն:

Այս դեպքից հետո օրիորդ Մարիամը մի շաբաթ հիվանդացավ. իսկ հաշվապահն սկսեց ուրիշ միջոցներով որոնել: